

ГОЛОВНІ ОСОБЛИВОСТІ СИНХРОННОГО ПЕРЕКЛАДУ

Юлія КИЩЕНКО (Херсон, Україна)

Дана стаття присвячена особливостям синхронного перекладу. Висвітлюється структура діяльності перекладача-синхроніста, необхідні навички та вміння для успішності процесу перекладу даного виду.

The article is devoted to the main peculiarities of simultaneous interpreting. A special attention is given to the structure of the simultaneous interpreter's activity, the necessary habits and skills that make the process of simultaneous interpreting successful.

Синхронний переклад відрізняється від інших видів перекладацької діяльності своєю структурою, швидкістю виконання перекладацьких дій і характером лінгвістичних трансформацій у межах лексико-граматичної організації висловлювань мовця.

Головна особливість структури діяльності синхронного перекладача полягає попри все в регулярному суміщенні в часі процесів, що в інших випадках перекладацької діяльності може бути лише окремим випадком. Цими процесами є слухання мовлення на одній мові, вирішування перекладацьких завдань і говоріння на іншій мові. В умовах синхронного перекладу зазначені процеси набувають форми орієнтування в вихідному тексті, пошуку або вибору перекладацьких рішень із низки наявних, а також їх реалізації [3: 106].

Координування процесів орієнтування в вихідному тексті, вибору перекладацьких рішень і їх реалізації забезпечується різними механізмами в залежності від ступеня володіння синхронним перекладом і конкретних умов діяльності: темпу мовлення мовця, складності вихідного тексту та інших чинників.

При непрофесійному, низькому рівні володіння синхронним перекладом паралельність названих трьох процесів носить умовний характер і забезпечується механізмом почергового здійснення сприйняття мовлення промовця та породження мовлення мовою перекладу. Свідомість перекладача при цьому періодично перемикається й почергово спрямовується то на мовлення промовця, то на пошук перекладацьких рішень і промовляння вихідної інформації мовою перекладу.

За умови повільного темпу мовлення промовця цей механізм дозволяє перекладачеві задовільно виконувати своє завдання, оскільки пошук перекладацьких рішень і їх здійснення розташовуються в паузах між мовленнєвими ланками в мовленні оратора. При середньому та швидкому темпі мовця даний механізм уже не забезпечує перекладу: відключення від орієнтування в вихідному тексті для пошуку перекладацьких рішень та їх реалізації тягне за собою часткову або повну втрату орієнтації в мовленні оратора й подальші пропуски та змістові помилки.

При високому, професійному рівні володіння синхронним перекладом процеси орієнтування в вихідному тексті, вибору перекладацьких рішень і їх реалізації координуються таким чином, що їх паралельне протікання набуває статусу регулярного явища. Механізм почергового здійснення орієнтування в вихідному тексті та породження мовлення мовою перекладу відіграє певну роль при такій координації, однак її основу складають інші механізми та чинники, особливо при перекладі промов, які вимовляються в середньому й швидкому темпі.

Одним із головних механізмів подібного роду є ієрархічно організований механізм регулювання діяльності, який забезпечує дійсно паралельне й одночасне здійснення трьох процесів – механізм синхронізації [3: 108].

Отже, механізм синхронізації регулює розподіл рівнів усвідомлення (від актуального усвідомлення до несвідомого контролю) між компонентами діяльності перекладача. Провідний рівень усвідомлення при цьому націлено на творчі компоненти діяльності, якими, як правило, є обробка, зіставлення й аналіз інформації, необхідної для здійснення адекватної дії, й особливо прийняття рішення щодо вибору одного варіанту з певної кількості можливих. Рівні регулювання, які знаходяться на щабель нижче в даній ієрархії, керують технічними компонентами діяльності, до яких можна віднести й реалізацію прийнятого рішення.

Зазначимо, що механізм синхронізації може успішно функціонувати й без активної участі свідомості лише за умови безперебійного функціонування цілої низки мовленнєвих навичок, іншими словами – тільки при найнижчих рівнях регулювання. Навички, які діють без актуальної свідомості, забезпечують у першу чергу звукоутворення, морфологічні та словоутворювальні аспекти перекладацьких дій, а іноді й вибір лексичних і синтаксичних засобів.

Синхронізуючи протікання трьох процесів, які складають діяльність перекладача, механізм синхронізації вимагає істотних обмежень від кожного з них.

Так, орієнтування в мовленні оратора при функціонуванні механізму синхронізації базується на фрагментарному, переривчастому його сприйнятті. Слова, які вибірково сприймаються перекладачем під час орієнтування в мовленні промовця, складають повідомлення, яке дуже схоже за своїм стилем на телеграму. Отже, говорячи про орієнтування перекладача в мовленні оратора, можна говорити про телеграфний стиль сприйняття. Якщо взяти масштаб одного слова, то уривчастість може виражатися в сприйнятті лише деяких складів слова, які формують його загальний звуковий контур. До того ж деякі слова і словосполучення сприймаються лише на базі впізнавання слухових образів без їх артикуляційного відтворення.

Пошук або вибір перекладацьких рішень в умовах дійсної синхронності ґрунтується значною мірою на використанні «домашніх перекладацьких заготовок». Багатий досвід і глибокі знання перекладача зводять до мінімуму випадки, коли потрібен дійсно творчий пошук рішення. У виконанні досвідчених перекладачів синхронний переклад зводиться до вирішення стереотипних завдань з використанням багатого запасу лексичних, фразеологічних і синтаксичних еквівалентів, відпрацьованих до рівня умовно-рефлекторної реакції.

Обов'язковою умовою успішного функціонування механізму синхронізації є також глибоке орієнтування перекладача в ситуації спілкування, прогнозування на цій підставі мети, теми, змісту й мовної форми висловлювань оратора, переднастройка на вирішення наступних перекладацьких завдань і постійний розвиток і уточнення власних прогнозів у ході перекладу.

Паралельне здійснення орієнтування в вихідному тексті, пошуку й прийняття перекладацьких рішень та їх реалізація відбувається на межі мовленневорозумових здібностей людини. Формування механізму синхронізації є можливим лише в результаті довгого цілеспрямованого тренування й розвитку мовленнєвих і перекладацьких навичок і вмінь.

На відміну від послідовного перекладу, де перекладач може виправляти свої помилки та обмовки, перекладач-синхроніст не має часу для виправлень і переробки своїх висловлювань. Головним методом синхронного перекладу виступає трансформаційний: у зв'язку з часовими обмеженнями перекладач відтворює короткі фрагменти вихідного тексту, трансформуючи їх згідно з граматиною мови перекладу [2: 138].

До специфічних особливостей діяльності синхронного перекладача можна віднести також менший, ніж у інших видах перекладу, масштаб перекладацьких дій. Якщо в інших видах перекладу об'єктами окремих перекладацьких дій виступають, як правило, окремі фрази та понадфразові єдності то в синхронному перекладі перекладацькі дії здійснюються над інтонаційно-смысловими одиницями типу синтагм і ритмічних груп, синтаксичними блоками та іншими частинами висловлювань. Навички та вміння вирішувати перекладацькі завдання, набуті в інших видах перекладу, виявляються недостатніми для синхронного перекладу.

Темпоральні характеристики діяльності синхронного перекладача також відносяться до найістотніших особливостей синхронного перекладу, оскільки він є самим швидким видом перекладу. Вихідний текст має перекладатися з тією ж швидкістю, з якою він промовляється оратором. Перекладацькі навички та вміння, які надійно функціонують в інших видах перекладу, починають давати збої, якщо перекладач без спеціальної підготовки починає випробовувати себе в синхронному перекладі.

Темпоральні характеристики, які мають відношення до синхронного перекладу в цілому, проявляються різною мірою під час процесів орієнтування в вихідному тексті, пошуку або вибору перекладацьких рішень та їх реалізації.

Необхідно наголосити, що дефіцит часу найбільше відчувається під час орієнтування в вихідному тексті. Орієнтування в мовленні оратора, націлене на переклад, на вилучення інформації відносно змісту висловлювань, їх синтаксичної організації та лексико-граматичного наповнення, є складним мовленнєворозумовим процесом.

Процес пошуку й прийняття перекладацьких рішень також характеризується дефіцитом часу. Практично кожні 1-3 секунди перекладач вирішує чергове перекладацьке завдання: визначає або уточнює синтаксичну структуру висловлювання мовою перекладу та її конкретне лексичне наповнення.

Процес реалізації перекладацьких рішень, який представляє собою породження мовлення мовою перекладу за заданою програмою, не підлягає сильному тиску з боку чинника часу. Складності цього процесу пов'язані не з його швидкістю, а з необхідністю його існування паралельно з іншими процесами. Промовляння мовою перекладу в темпі, що виходить за межі індивідуального оптимального діапазону перекладача, порушує біг інших процесів, особливо процесу орієнтування в вихідному тексті, і в кінцевому рахунку відбивається на якості перекладу.

Специфіка лінгвістичних трансформацій лексико-граматичної організації висловлювань оратора в синхронному перекладі має дві сторони.

По-перше, необхідність перекладу мовлення оратора за послідовними відрізкамі, які, як правило, є меншими, ніж фраза, змушує перекладача приймати рішення щодо синтаксичної структури висловлювання та її лексичного наповнення лише на основі орієнтування в його перших компонентах. Тому синтаксична організація тексту мовою перекладу відрізняється від синтаксичної організації текстів, виконаних в інших умовах, за ступенем близькості до вихідної синтаксичної структури.

По-друге, необхідність комбінування в часі орієнтування в вихідному тексті, пошуку та прийняття перекладацьких рішень та їх реалізації, а також необхідність дотримання темпу мовлення мовою перекладу в межах звичного діапазону змушують перекладача скорочувати довжину тексту мовою перекладу за рахунок інформаційної надлишковості мовлення оратора. Обидві лінгвістичні особливості синхронного перекладу – специфічна трансформація синтаксичної структури та утискання тексту мовою перекладу – зумовлюють наявність відповідних умінь та навичок у структурі професійних кваліфікацій синхронного перекладача.

Такими є основні особливості структури діяльності синхронного перекладача, швидкості виконання перекладацьких дій і трансформацій лексико-граматичної організації висловлювань оратора.

З точки зору оволодіння синхронним перекладом головна складність полягає не стільки в кожній із зазначених вище особливостей, скільки в їх комбінації в одному виді діяльності. Саме сполучення паралельного здійснення орієнтування в вихідному тексті, пошуку й прийняття перекладацьких рішень та їх реалізації, гострого дефіциту часу, який супроводжує ці процеси, і необхідності застосування особливих прийомів трансформацій висловлювань робить синхронний переклад таким складним для оволодіння й таким напруженим і важким для його виконання.

Спеціальні вправи, націлені на оволодіння синхрону, допомагають подолати складності, пов'язані з цим видом перекладу: роботу у наддефіциті часу; обмеженість наступного контексту; необхідність породжувати мовлення однією мовою одночасно зі сприйняттям іншої. Серед них виокремлюються такі, як луна-повтор (*shadowing*), прогнозування, аудіювання разом з рахуванням, завершення структур, синхронізація готового тексту тощо [1: 118].

При сформованому механізмі синхронного перекладу успішність виконання синхронного перекладу в кожній конкретній ситуації залежить також іще від двох чинників. По-перше, від наявності «домашніх перекладацьких заготовок» (лексичних, фразеологічних і синтаксичних еквівалентів за заданою темою). По-друге, від глибини вивчення перекладачем

ситуації спілкування, передбачення ним мети, теми, змісту та мовної форми висловлювань промовця, а також від його попереднього налаштування на вирішення майбутніх перекладацьких завдань.

Таким чином, процес оволодіння синхронним перекладом відбувається за рахунок формування та розвитку навичок та вмінь орієнтування в вихідному тексті, пошуку перекладацьких рішень та їх реалізації в умовах паралельного проходження цих процесів, створення механізму синхронізації, який раціонально розподіляє увагу перекладача між компонентами його діяльності, розвитку навичок і вмінь швидкісного виконання перекладацьких дій та оволодіння способами (операціями) виконання дій (мовленнєвою компресією та специфічними прийомами лінгвістичних трансформацій) залежно від конкретних умов діяльності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Алексеева И.С. Профессиональный тренинг переводчика: Учебное пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей. – СПб.: Издательство «Союз», 2003. – 288 с.
2. Мірам Г.Е., Дайнеко В.В. Основи перекладу: Курс лекцій з теорії та практики перекладу для факультетів та інститутів міжнародних відносин. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2003. – 240 с.
3. Ширяев А. Ф. Синхронный перевод: Деятельность синхронного переводчика и методика преподавания синхронного перевода. – М.: Воениздат, 2009. – 183 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Юлія Кіщенко – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри перекладознавства Херсонського державного університету.

Наукові інтереси: теорія і практика усного та писемного перекладу.

ПЕРЕКЛАД ЯК ЕЛЕМЕНТ ОЧУДНЕННЯ В РОМАНІ ЕМІНЕ СЕВГІ ЕЗДАМАР «ЖИТТЯ – КАРАВАН-САРАЙ»

Христина НАЗАРКЕВИЧ (Львів, Україна)

Стаття присвячена функціям прийому перекладу в романі сучасної німецької письменниці турецького походження Еміне Севгі Ездамар «Життя – караван-сарай».

The article examines the question of translation in the novel of a modern German author of Turkish origin Emine Sevgi Özdamar «Das Leben ist eine Karawanserei».

Еміне Севгі Ездамар не дарма називають «найбільш знаним у світі голосом німецької міграційної літератури» [5: 23]. Еміне Севгі Ездамар «репрезентує інакшу Німеччину, Німеччину емігрантів, представників різних етносів, тих, які отримали місце проживання і тих, які сподіваються його отримати, а тим самим – репрезентує інакшу німецьку літературу» [2: 998]. Щонайпізніше від 90-х років минулого століття німецькомовна література мігрантів почала становити важливу частину сучасної німецькомовної літератури, а представники цієї «інакшої» літератури заговорили врешті цілком своїми, не схожими на інших голосами, серед яких голос Еміне Севгі Ездамар став чи не найпомітнішим у плані естетичного наповнення, у всякому разі «одним із найнезвичайніших і найоригінальніших» [2: 998].

Народжена 1946 року в Туреччині акторка і письменниця переїхала в 70-х роках ХХ століття до Німеччини. Її книжки відзначені багатьма престижними літературними преміями, серед яких і найважливіша відзнака міграційної літератури – заснована 1985 року літературна премія імені Адальберта фон Шаміссо для авторів, рідна мова і культура яких не німецькі.

Роман Еміне Севгі Ездамар з незвично довгою назвою «Життя – караван-сарай, у ньому двоє дверей, через одні я ввійшла, через інші вийшла» побачив світ 1992 року і викликав серед літературних експертів і читачів справжню сенсацію. Роман побудований на добре знайомому Еміне Севгі Ездамар з театрального життя принципі «очуднення». Читач потрапляє у світ незнайомий і далеко не завжди зрозумілий, у світ чужого досвіду і чужої мови. Цей роман з виразними автобіографічними мотивами названо «двомовним гібридом» [8: 100], адже оповідь у ньому, хоч і ведеться німецькою, проте химернішої версії своєї мови німецькомовним читачам раніше бачити, мабуть, ще не доводилося. У тексті емігрантки з